ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 17ης Ιουνίου 1999 *

Στην υπόθεση C-75/97,

Βασίλειο του Βελγίου, εκπροσωπούμενο από τους Gerwin van Gerven και Koen Coppenholle, δικηγόρους Βρυξελλών, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο Freddy Brausch, 11, rue Goethe,

προσφεύγον,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους Gérard Rozet, νομικό σύμβουλο, και Wouter Wils, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούγο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της ίδιας υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως 97/239/ΕΚ της Επιτροπής, της 4ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στο Βέλγιο στο πλαίσιο του σχεδίου «Maribel *bis/ter*» (ΕΕ 1997, L 95, σ. 25),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. J. G. Kapteyn, πρόεδρο τμήματος, G. Hirsch (εισηγητή), G. F. Mancini, H. Ragnemalm και R. Schintgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. La Pergola

γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 12ης Νοεμβρίου 1998,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 19 Φεβρουαρίου 1997, το Βασίλειο του Βελγίου άσκησε, δυνάμει του άρθρου 173, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 230, πρώτο εδάφιο, ΕΚ), προσφυγή με την οποία ζήτησε την ακύρωση της αποφάσεως 97/239/ΕΚ της Επιτροπής, της 4ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στο Βέλγιο στο πλαίσιο του σχεδίου «Maribel *bis/ter*» (ΕΕ 1997, L 95, σ. 25, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Τα μέτρα τα οποία ελήφθησαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter

2 Στο Βέλγιο, ο νόμος της 29ης Ιουνίου 1981, περί γενικών αρχών κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών εργαζομένων (*Moniteur belge* της 2ας Ιουλίου 1981, σ. 8575), προέβλεψε το γνωστό ως σχέδιο Maribel. Κατά το άρθρο 35 του εν λόγω νόμου οι εργοδότες που απασχολούν χειρώνακτες εργαζομένους απολαύουν, για κάθε έναν από αυτούς, μειώσεως των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως.

3 Με το βασιλικό διάταγμα της 12ης Φεβρουαρίου 1993 (*Moniteur belge* της 9ης Μαρτίου 1993, σ. 4995) παρεσχέθη στους εργοδότες, από 1ης Ιανουαρίου 1993, όσον αφορά τους χειρώνακτες εργαζομένους και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μείωση των εισφορών, ανά τρίμηνο και ανά εργαζόμενο, κατά 2 825 βελγικά φράγκα (BFR) για πέντε χειρώνακτες εργαζομένους κατ' ανώτατο όριο και κατά 1 875 BFR για τους λοιπούς χειρώνακτες εργαζομένους, αν ο εργοδότης απασχολεί λιγότερους από είκοσι εργαζομένους, και κατά 1 875 BFR ανά χειρώνακτα εργαζόμενο, αν ο εργοδότης απασχολεί τουλάχιστον είκοσι εργαζομένους.

4 Το βασιλικό διάταγμα της 14ης Ιουνίου 1993 (*Moniteur belge* της 7ης Ιουλίου 1993, σ. 16069), με το οποίο εγκρίθηκε το σχέδιο Maribel bis, επέφερε νέα τροποποίηση, από 1ης Ιουλίου 1993. Η ανά τρίμηνο και ανά εργαζόμενο μείωση για πέντε χειρώνακτες εργαζομένους κατ' ανώτατο όριο στις επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από είκοσι εργαζομένους ανήλθε σε 3 000 BFR. Στις λοιπές περιπτώσεις διατηρήθηκε η μείωση κατά 1 875 BFR ανά τρίμηνο και ανά εργαζόμενο.

5 Αν ο εργοδότης ασκεί κυρίως τη δραστηριότητά του σε έναν από τους πλέον εκτεθειμένους στον διεθνή ανταγωνισμό τομείς, το βασιλικό διάταγμα της 14ης Ιουνίου 1993 αύξησε τη μείωση των εισφορών ανά τρίμηνο και ανά εργαζόμενο, από 3 000 BFR σε 7 200 BFR και από 1 875 BFR σε 6 250 BFR, αντιστοίχως (στο εξής: αυξημένες μειώσεις).

6 Ο Βέλγος νομοθέτης καθόρισε τους οικείους οικονομικούς τομείς παραπέμποντας στις υποδιαιρέσεις 13 έως 22 και 24 έως 36 της στατιστικής ονοματολογίας που προκύπτει από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3037/90 του Συμβουλίου, της 9ης Οκτωβρίου

1990, για τη στατιστική ονοματολογία των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Κοινότητα (ΕΕ L 293, σ. 1). Κατά συνέπεια, επωφελούνται των αυξημένων μειώσεων οι επιχειρήσεις που ασκούν τη δραστηριότητά τους σε τομείς όπως η εξόρυξη μη ενεργειακών πρώτων υλών, η χημική βιομηχανία, η βιομηχανία μεταποιήσεως μετάλλων, η κατασκευή οργάνων ακριβείας και οπτικών οργάνων και άλλες μεταποιητικές βιομηχανίες.

7 Το βασιλικό διάταγμα της 22ας Φεβρουαρίου 1994 (*Moniteur belge* της 18ης Μαρτίου 1994, σ. 6724), το οποίο ενέκρινε το σχέδιο Maribel ter, όρισε, από 1ης Ιανουαρίου 1994, όσον αφορά τις επιχειρήσεις που ασκούν τη δραστηριότητά τους σε έναν από τους πλέον εκτεθειμένους στον διεθνή ανταγωνισμό τομείς, το ποσό των αυξημένων μειώσεων ανά τρίμηνο και ανά εργαζόμενο σε, αντιστοίχως, 9 300 BFR για πέντε χειρώνακτες εργαζομένους κατ' ανώτατο όριο και σε 8 437 BFR για τους λοιπούς χειρώνακτες εργαζομένους, σε επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από είκοσι μισθωτούς, και σε 8 437 BFR για τους χειρώνακτες εργαζομένους, σε επιχειρήσεις που απασχολούν τουλάχιστον είκοσι εργαζομένους.

8 Το τελευταίο αυτό βασιλικό διάταγμα επεξέτεινε επίσης το σχέδιο Maribel ter στον τομέα των διεθνών μεταφορών της υποδιαιρέσεως 60.242 της εθνικής ονοματολογίας, η οποία προκύπτει από τη στατιστική ονοματολογία του κανονισμού 3037/90, από 1ης Ιανουαρίου 1994, και για ορισμένους άλλους τομείς αεροπορικών και θαλασσίων μεταφορών, καθώς και για δραστηριότητες παραπλήσιες των μεταφορών που ανήκουν στις υποδιαιρέσεις 61.100, 61.200, 62.100, 62.200, 63.111 και 63.220 της εν λόγω ονοματολογίας, από 1ης Απριλίου 1994.

9 Το πεδίο εφαρμογής του σχεδίου Maribel ter επεκτάθηκε, από 1ης Ιουλίου 1994, με το βασιλικό διάταγμα της 21ης Ιουνίου 1994 (*Moniteur belge* της 28ης Ιουνίου 1994, σ. 17355), στους τομείς των οπωροκηπευτικών, της δασοκομίας και της εκμεταλλεύσεως δασικού πλούτου.

10 Πάντως, οι αυξημένες μειώσεις που χορηγήθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter αφορούν μόνον τους χειρώνακτες εργαζομένους οι οποίοι απασχολούνται τουλάχιστον κατά το 51 % του ανώτατου αριθμού ωρών εργασίας ή ημερών εργασίας που προβλέπει η συλλογική σύμβαση εργασίας στην οποία υπάγονται.

Η προσβαλλόμενη απόφαση

11 Με επιστολή της 17ης Αυγούστου 1993 η Επιτροπή ζήτησε από τη Βελγική Κυβέρνηση να της κοινοποιήσει πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με το σχέδιο Maribel bis. Επί του αιτήματος αυτού αντηλλάγη αλληλογραφία στο πλαίσιο της οποίας η Επιτροπή πληροφόρησε, στις 9 Ιουλίου 1996, το Βασίλειο του Βελγίου ότι αποφάσισε να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ) (ΕΕ C 227, σ. 8, στο εξής: απόφαση της 9ης Ιουλίου 1996). Κατά το πέρας αυτής της διαδικασίας η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.

12 Κατά το άρθρο 1 της εν λόγω αποφάσεως, «Η μεγαλύτερη μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που αφορά χειρώνακτες εργαζόμενους στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter υπέρ των εργοδοτών που ασκούν κατά κύριο λόγο τις δραστηριότητές τους σε έναν από τους τομείς που είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στον διεθνή ανταγωνισμό αποτελεί παράνομη κρατική ενίσχυση, δεδομένου ότι δεν αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενης κοινοποίησης στην Επιτροπή σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ. Εξάλλου, είναι ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ και δεν μπορεί να τύχει καμιάς παρεκκλίσεως από την απαγόρευση αυτή όπως προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του εν λόγω άρθρου 92.»

13 Στο άρθρο 2 διαπιστώνεται ότι «Το Βέλγιο οφείλει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να θέσει τέλος το συντομότερο δυνατό στη χορήγηση προσαυξημένων μειώσεων των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, όπως προβλέπονται στο άρθρο 1, και οφείλει να ανακτήσει εκ μέρους των αποδεκτριών επιχειρήσεων τις παρανόμως χορηγηθείσες ενισχύσεις. Η επιστροφή πρέπει να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τις διαδικασίες και διατάξεις του βελγικού δικαίου (...)».

14 Αναφορικά με την τρίμηνη μείωση του ποσού των εισφορών ανά εργαζόμενο, η Επιτροπή σημειώνει, στο σημείο Ι του αιτιολογικού της αποφάσεώς της, ότι η χορηγούμενη ενίσχυση στις επιχειρήσεις οι οποίες ασκούν κυρίως τη δραστηριότητά τους σε έναν από τους πλέον εκτεθειμένους στον διεθνή ανταγωνισμό τομείς, η οποία συνίσταται στη διαφορά μεταξύ της βασικής μειώσεως και της αυξημένης μειώσεως, ανέρχεται σε 26 248 BFR ανά έτος και ανά εργαζόμενο. Αντιθέτως, όσον αφορά εκείνες τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούν λιγότερους από είκοσι εργαζομένους, το τριμηνιαίο όφελος για κάθε έναν από τους πέντε πρώτους εργαζομένους τους

κρίθηκε από την Επιτροπή ως εμπίπτον στην κατηγορία των de minimis ενισχύσεων επί των οποίων δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 92 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως άρθρο 87 ΕΚ).

Οι λόγοι ακυρώσεως που προέβαλε το Βασίλειο του Βελγίου

15 Η Βελγική Κυβέρνηση προβάλλει πέντε λόγους προς στήριξη τους αιτήματος ακυρώσεως. Με τους τρεις πρώτους αμφισβητεί το βάσιμο της προσβαλλομένης αποφάσεως διότι, πρώτον, το σχέδιο Maribel bis/ter αποτελεί γενικής ισχύος μέτρο οικονομικής πολιτικής και όχι ενίσχυση. Δεύτερον, δεν επηρεάζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο και, τρίτον, αν θεωρηθεί κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, πρέπει να τύχει της εξαιρέσεως που προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης και να κριθεί σύμφωνο με την κοινή αγορά. Με τους δύο πρώτους λόγους, η Βελγική Κυβέρνηση αμφισβητεί την υποχρέωση να προβεί σε ανάκτηση των εξοικονομηθέντων ποσών κοινωνικών εισφορών, υπό μορφή ενισχύσεων στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter, διότι τυχόν ανάκτηση θα ήταν δυσανάλογη και, επιπλέον, αδύνατη.

Επί της φύσεως του σχεδίου Maribel bis/ter

16 Με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, η Βελγική Κυβέρνηση αμφισβητεί το βάσιμο της προσβαλλομένης αποφάσεως με το αιτιολογικό ότι οι αυξημένες μειώσεις που παρασχέθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter συνιστούν γενικής ισχύος μέτρα οικονομικής πολιτικής που εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης και όχι ενισχύσεις κατά την έννοια αυτής της διατάξεως. Στο πλαίσιο αυτού του λόγου ακυρώσεως, η Βελγική Κυβέρνηση εξετάζει ιδίως τα γενικά κριτήρια διακρίσεως μεταξύ μέτρων κρατικής ενισχύσεως και γενικής ισχύος μέτρων οικονομικής πολιτικής, την ενδεχόμενη δικαιολόγηση του εν λόγω σχεδίου και, τέλος, την στενότητα του προϋπολογισμού που περιορίζει, επί του παρόντος, το πεδίο εφαρμογής του.

17 Στηριζόμενη κυρίως στις δημόσιες δηλώσεις της Επιτροπής, ειδικότερα στην *XXIV έκθεση επί της πολιτικής του ανταγωνισμού του 1994* και στην ανακοίνωσή της 97/C 1/05 περί ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων και περιορισμού του κόστους εργασίας (ΕΕ 1997, C 1, σ. 10, στο εξής: ανακοίνωση του 1997), η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, καίτοι ελλείπουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου σαφείς ενδείξεις για τη διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών, εντούτοις το άρθρο 92 της Συνθήκης δεν εφαρμόζεται επί μέτρων γενικής ισχύος που εφαρμόζονται επί όλων των επιχειρήσεων ενός κράτους μέλους, όταν τα μέτρα αυτά ανταποκρίνονται σε αντικειμενικές επιταγές, που δεν εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις και δεν παρέχουν διακριτική ευχέρεια. Με την έκφραση «επί όλων των επιχειρήσεων», νοούνται, κατά τη Βελγική Κυβέρνηση, οι επιχειρήσεις οι οποίες βρίσκονται σε κατάσταση αντικειμενικώς όμοια. Προσθέτει ότι, σύμφωνα με την ανακοίνωση του 1997, μέτρα υπέρ ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων δεν συνιστούν, αυτά καθεαυτά, κρατικές ενισχύσεις, όταν εφαρμόζονται κατά τρόπο αυτόματο και μη εισάγοντα δυσμενείς διακρίσεις.

18 Κατά την Επιτροπή, επιβάλλεται, λαμβάνοντας ως βάση το κανονικό σύστημα του κοινού δικαίου που εφαρμόζεται επί του συνόλου των επιχειρήσεων, να εξεταστεί αν οι εξαιρέσεις από το σύστημα αυτό, οι οποίες ευνοούν μια κατά το μάλλον ή ήττον σημαντική κατηγορία επιχειρήσεων, εναρμονίζονται με την εσωτερική λογική του γενικού συστήματος. Εν προκειμένω, η δικαιολόγηση των μέτρων ελαφρύνσεως των κοινωνικών επιβαρύνσεων, τα οποία θεσπίστηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter, πρέπει να αναζητηθεί στην εσωτερική λογική του γενικού συστήματος της βελγικής κοινωνικής πρόνοιας και όχι στον ειδικό σκοπό του εν λόγου σχεδίου.

19 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το σχέδιο Maribel bis/ter είναι μέτρο γενικής ισχύος το οποίο εκφράζει μια επιλογή οικονομικής πολιτικής συνιστάμενη στην ενίσχυση της δημιουργίας θέσεων εργασίας σε βιομηχανικούς κλάδους οι οποίοι απασχολούν κατά κύριο λόγο χειρώνακτες εργάτες, χαμηλόμισθους λόγω των περιορισμένων προσόντων τους. Ο σκοπός αυτός εξηγεί τον περιορισμό του ευεργετήματος των αυξημένων μειώσεων στις επιχειρήσεις εκείνες που περιλαμβάνονται στη μεταποιητική βιομηχανία και σε ορισμένους τομείς διεθνών μεταφορών, που αποτελούν τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας που έχουν κυρίως θιγεί από απολύσεις και αναδιαρθρώσεις. Η Βελγική Κυβέρνηση τονίζει ότι, ακόμη και στους τομείς αυτούς, παρέχεται δικαίωμα αυξημένων μειώσεων μόνο για εκείνους τους χειρώνακτες εργαζομένους που απασχολούνται τουλάχιστον κατά το 51 % του επιτρεπομένου ανώτατου ορίου ωρών ή ημερών εργασίας.

20 Η Βελγική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η μνεία επιχειρήσεων που είναι περισσότερο εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό, η οποία έγινε προς καθορισμό του πεδίου εφαρμογής του σχεδίου Maribel bis/ter, είναι ατυχής, πλην όμως υπογραμμίζει ότι το στοιχείο αυτό δεν περιλαμβάνεται στα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη προς περιορισμό του σχεδίου σε ορισμένους τομείς.

21 Όσον αφορά τους τομείς που εξαιρούνται από το ευεργέτημα του σχεδίου Maribel bis/ter, η Βελγική Κυβέρνηση τονίζει ότι πρόκειται για τον τριτογενή και κατασκευαστικό τομέα και ότι ο αποκλεισμός τους οφείλεται σε αντικειμενικά κριτήρια, όπως δηλαδή ότι η χειρωνακτική εργασία παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη στον τριτογενή τομέα και ότι οι χειρώνακτες εργαζόμενοι του κατασκευαστικού τομέα υπάγονται σε ειδικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως και φορολογίας.

22 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει, τέλος, ότι το σχέδιο Maribel εντάσσεται σε μια γενική πολιτική μειώσεως των κοινωνικών βαρών. Σημειώνει ότι η στενότητα του προϋπολογισμού την υποχρέωσε να ενεργήσει κατά τρόπο προοδευτικό, υπό την έννοια ότι το σχέδιο Maribel bis/ter το οποίο αντιπροσωπεύει τα πρώτα στάδια δεν κατέστη ακόμη δυνατό να επεκταθεί σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Μια τέτοια προσωρινή μείωση οφειλόμενη στη στενότητα του προϋπολογισμού δεν πρέπει να αποβάλει τον χαρακτήρα του γενικής ισχύος μέτρου οικονομικής πολιτικής, όταν ενέχει ήδη τον χαρακτήρα μιας αρκετά γενικής εφαρμογής. Εν προκειμένω, οι αυξημένες μειώσεις που παρέχονται στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter αφορούν έναν τόσο σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων ώστε να πρέπει να θεωρηθούν ως επαρκώς γενικής ισχύος και να αποφύγουν τον χαρακτηρισμό τους ως γενικών ενισχύσεων κατά συνέπεια δε, την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

Επί του επιλεκτικού χαρακτήρα των αυξημένων μειώσεων

23 Επιβάλλεται κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι κατά το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, οι ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους, υπό οποιαδήποτε μορφή, και νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής. Θεωρούνται, μεταξύ άλλων, ως ενισχύσεις οι παρεμ-

βάσεις οι οποίες, ανεξαρτήτως μορφής, ελαφρύνουν τις επιβαρύνσεις που κανονικώς βαρύνουν τον προϋπολογισμό μιας επιχειρήσεως και οι οποίες κατά συνέπεια, χωρίς να είναι επιδοτήσεις υπό τη στενή έννοια του όρου, είναι της ιδίας φύσεως ή έχουν τα ίδια αποτελέσματα (απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1998, C-200/97, Ecotrade, Συλλογή 1998, σ. I-7907, σκέψη 34).

24 Η Βελγική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί ότι, όπως υπογράμμισε η Επιτροπή στο σημείο IV του αιτιολογικού της προσβαλλομένης αποφάσεως, παρέχοντας σε ορισμένες επιχειρήσεις το ευεργέτημα της αυξημένης μείωσης των κοινωνικών εισφορών, το σύστημα που προβλέπει το σχέδιο Maribel bis/ter απαλλάσσει τις επιχειρήσεις αυτές από μέρος του κόστους τους και τους παρέχει οικονομικά πλεονεκτήματα που βελτιώνουν την ανταγωνιστική τους θέση.

25 Ο κοινωνικός χαρακτήρας τέτοιων κρατικών παρεμβάσεων δεν αρκεί για να αποκλείεται, άνευ ετέρου, η δυνατότητα χαρακτηρισμού τους ως κρατικών ενισχύσεων κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης (αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, C-241/94, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-4551, σκέψη 21, και της 29ης Απριλίου 1999, C-342/96, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-2459, σκέψη 23). Πράγματι, το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν προβαίνει σε διάκριση των κρατικών παρεμβάσεων ανάλογα με τις αιτίες ή τους σκοπούς τους, αλλά τις ορίζει σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους (αποφάσεις της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-5/93, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-723, σκέψη 79, και της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Γαλλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 20).

26 Σύμφωνα με πάγια νομολογία, πρέπει να εξεταστεί αν οι αυξημένες μειώσεις που παρέχονται στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter συνεπάγονται πλεονεκτήματα αποκλειστικώς υπέρ ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων τομέων δραστηριότητας και, κατά συνέπεια, αν πληρούν την προϋπόθεση της ειδικότητας που συνιστά ένα από τα χαρακτηριστικά της έννοιας της κρατικής ενισχύσεως, που είναι ο επιλεκτικός χαρακτήρας του επίμαχου μέτρου (βλ. σχετικώς αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Γαλλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 24, και Ecotrade, προαναφερθείσα, σκέψη 40).

27 Όπως ορθώς υπογράμμισε η Βελγική Κυβέρνηση κατά την προφορική διαδικασία, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα επίμαχα μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, διότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές διαθέτουν εξουσία εκτιμήσεως στο πλαίσιο της εφαρμογής της αυξημένης μειώσεως των κοινωνικών βαρών (βλ. απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Γαλλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 23). Εν προκειμένω, οι προϋποθέσεις παροχής των αυξημένων μειώσεων καθορίστηκαν από τον Βέλγο νομοθέτη, με τα προαναφερθέντα βασιλικά διατάγματα, και δεν παρέχουν στις αρμόδιες αρχές κανένα περιθώριο εκτιμήσεως, ιδίως, όσον αφορά την επιλογή των επιχειρήσεων ή των κλάδων που επωφελούνται.

28 Δεν μπορεί, επίσης, να αμφισβητηθεί, όπως δέχθηκαν τόσο η Βελγική Κυβέρνηση όσο και η Επιτροπή, ότι ο περιορισμός των επιμάχων μέτρων επί των χειρωνάκτων μόνον εργαζομένων, περαιτέρω δε, επί όσων μόνον ο χρόνος εργασίας υπερβαίνει ορισμένο αριθμό ωρών δεν αρκεί για την ύπαρξη ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης.

29 Εντούτοις, όπως δέχεται η Βελγική Κυβέρνηση, των αυξημένων μειώσεων επωφελούνται μόνον οι επιχειρήσεις ορισμένων κλάδων της μεταποιητικής βιομηχανίας που καθορίζονται στο άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος της 14ης Ιουνίου 1994 διά της παραπομπής στη στατιστική ονοματολογία που προκύπτει από τον κανονισμό 3037/90, καθώς και στους τομείς που καθορίζονται με τα άρθρα 2 και 3 του βασιλικού διατάγματος της 22ας Φεβρουαρίου 1994 και με το άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος της 21ης Ιουνίου 1994.

30 Η Βελγική Κυβέρνηση δέχεται ότι αποκλείονται, κατά συνέπεια, από το ευεργέτημα των αυξημένων μειώσεων οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε άλλους κλάδους, χαρακτηριστικό των οποίων είναι πάντως η απασχόληση χειρωνάκτων εργαζομένων. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται, αφενός, οι επιχειρήσεις που ανήκουν στους τομείς της μεταποιητικής βιομηχανίας που δεν περιλαμβάνονται στα βασιλικά διατάγματα και, αφετέρου, οι επιχειρήσεις του τριτογενή και του κατασκευαστικού τομέα.

31 Λόγω αποκλεισμού αυτών των κλάδων, οι οποίοι, όπως και οι κλάδοι τους οποίους αφορά το σχέδιο Maribel bis/ter, απασχολούν χειρώνακτες εργαζομένους, η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε, στο σημείο V του αιτιολογικού της προσβαλλομένης

αποφάσεως, ότι ο περιορισμός του ευεργετήματος των αυξημένων μειώσεων σε ορισμένους κλάδους δραστηριότητας προσέδιδε στα μέτρα αυτά τον χαρακτήρα επιλεκτικών μειώσεων, ώστε αυτά να πληρούν την προϋπόθεση της ειδικότητας.

Επί του παρεκκλίνοντος χαρακτήρα των αυξημένων μειώσεων

32 Ούτε ο μεγάλος αριθμός των επωφελουμένων επιχειρήσεων ούτε η ποικιλία και η σημασία των βιομηχανικών κλάδων στους οποίους οι εν λόγω επιχειρήσεις ανήκουν καθιστούν δυνατό τον χαρακτηρισμό του σχεδίου Maribel bis/ter, κατά τον ισχυρισμό της Βελγικής Κυβερνήσεως, ως γενικής ισχύος μέτρο οικονομικής πολιτικής.

33 Πράγματι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, αφενός, οι ενισχύσεις υπό μορφή προγράμματος ενισχύσεων μπορούν να αφορούν έναν ολόκληρο οικονομικό τομέα και εντούτοις να εμπίπτουν στο άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης (βλ. απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1987, 248/84, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 4013, σκέψη 18) και, αφετέρου, ένα μέτρο που αποβλέπει στο να απαλλάξει μερικώς τις επιχειρήσεις ειδικού βιομηχανικού τομέα από τις οικονομικές επιβαρύνσεις που απορρέουν από την κανονική εφαρμογή του γενικού συστήματος κοινωνικής προνοίας, χωρίς αυτή η απαλλαγή να δικαιολογείται από τη φύση ή την οικονομία του εν λόγω συστήματος, πρέπει να θεωρείται ενίσχυση (απόφαση της 2ας Ιουλίου 1974, 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1974, σ. 351, σκέψη 33).

34 Συνεπώς, μέτρο που αποσκοπεί στην προώθηση της δημιουργίας θέσεων απασχολήσεων μειώνοντας, για ορισμένες επιχειρήσεις, το ποσό των κοινωνικών εισφορών, πρέπει να θεωρείται κρατική ενίσχυση, όταν δεν δικαιολογείται από τη φύση ή την οικονομία του γενικού συστήματος κοινωνικής προνοίας.

35 Εν προκειμένω, το γενικό σύστημα κοινωνικής προστασίας που προβλέπει ο νόμος της 29ης Ιουνίου 1981 αποσκοπεί, κατά το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου, «στην αντικατάσταση ή τη συμπλήρωση του επαγγελματικού εισοδήματος του εργαζομένου προς προστασία του από τις συνέπειες ορισμένων εργασιακών κινδύνων, ορισμένων οικογενειακών καταστάσεων και συνθηκών ζωής, καθώς και ορισμένων

κοινωνικών κινδύνων». Από το άρθρο 22 του ίδιου νόμου προκύπτει ότι οι εισφορές κοινωνικής ασφαλίσεως, που εκφράζουν την αλληλεγγύη των εργαζομένων και των εργοδοτών, περιλαμβάνονται στα οικονομικά και κοινωνικοασφαλιστικά μέσα και, επομένως, αποσκοπούν να συμβάλουν στην υλοποίηση των επιδιωκομένων σκοπών.

36 Βεβαίως, μια αυξημένη μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως, η οποία αφορά μόνο μία περιορισμένη κατηγορία εργοδοτών με κριτήριο το ότι εμπίπτουν σε ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους, απαλλάσσοντάς τους από ορισμένες κοινωνικές επιβαρύνσεις, δεν έχει, εκ πρώτης όψεως, χαρακτήρα εξαιρέσεως από τη φύση και την οικονομία του γενικού συστήματος κοινωνικής προστασίας.

37 Εξάλλου, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, τα κράτη μέλη διατηρούν την εξουσία τους να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφαλίσεως (απόφαση της 26ης Μαρτίου 1996, C-238/94, García κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-1673, σκέψη 15). Μπορούν, επομένως, να επιδιώκουν στόχους στον τομέα της πολιτικής της απασχολήσεως, όπως αυτούς που επικαλείται το Βασίλειο του Βελγίου, στους οποίους περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η διατήρηση ενός υψηλού επιπέδου απασχολήσεως μεταξύ των χειρωνάκτων εργατών και η διατήρηση ενός βιομηχανικού κλάδου προς εξασφάλιση της ισορροπίας της βελγικής οικονομίας. Όσον αφορά το κόστος της κοινωνικής πρόνοιας, η Επιτροπή έχει μάλιστα ζητήσει από τα κράτη μέλη να μειώσουν το κόστος του εργατικού δυναμικού, όπως ειδικότερα προκύπτει από το σημείο 1 της ανακοινώσεώς της του 1997, καθώς και από το κείμενο των «Κατευθυντηρίων γραμμών όσον αφορά τις ενισχύσεις στην απασχόληση» που δημοσίευσε το 1995 η Επιτροπή (ΕΕ C 334, σ. 4, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές).

38 Αντιθέτως, πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι οι αυξημένες μειώσεις στις οποίες προέβησαν οι βελγικές αρχές προκειμένου να επιτύχουν αυτόν τον σκοπό έχουν ως μοναδική άμεση συνέπεια την παροχή ενός οικονομικού πλεονεκτήματος μόνον προς τις επωφελούμενες επιχειρήσεις, απαλλάσσοντάς τις από ένα μέρος του κοινωνικού κόστους που κανονικώς θα τις βάρυνε. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για τους τομείς των οπωροκηπευτικών και της δασοκομίας, ως προς τους οποίους σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να δικαιολογήσουν το σχέδιο Maribel bis/ter σκοποί αναγόμενοι στην πολιτική της απασχολήσεως, όπως δέχθηκε η Βελγική Κυβέρνηση.

39 Συνεπώς, το σχέδιο Maribel bis/ter, το οποίο επιδιώκει την επίτευξη σκοπών αναγομένων στην πολιτική της απασχολήσεως με μέσα τα οποία συνεπάγονται άμεσο όφελος μόνο για την ανταγωνιστικότητα των επωφελουμένων επιχειρήσεων που ανήκουν σε ορισμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, δεν δικαιολογείται από τη φύση και την οικονομία του ισχύοντος στο Βέλγιο συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως.

Επί της στενότητας του προϋπολογισμού

40 Οι εξηγήσεις της Βελγικής Κυβερνήσεως, κατά τις οποίες το σχέδιο Maribel bis/ter συνιστά γενικής ισχύος μέτρο οικονομικής πολιτικής, του οποίου η προβλεπόμενη επέκταση σε όλους τους κλάδους οικονομικής πολιτικής δεν μπορούσε παρά να γίνει σταδιακά, για λόγους στενότητας του προϋπολογισμού, δεν μπορούν να γίνουν δεκτές.

41 Ακόμη και στην περίπτωση που κράτος μέλος δηλώνει την πρόθεσή του να επεκτείνει μεταγενέστερα στο σύνολο της οικονομίας του μέτρα τα οποία, επί του παρόντος, επιφυλάσσει σε ορισμένους κλάδους δραστηριότητας και να τα καταστήσει κατόπιν γενικής ισχύος, μια τέτοια πρόθεση δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη προς αποκλεισμό της εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, διότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, που προαναφέρθηκε στη σκέψη 25 της παρούσας απόφασης, τα μέτρα αυτά πρέπει να κριθούν αποκλειστικώς με βάση τις συνέπειές τους.

42 Η αντίστροφη λύση, αυτή δηλαδή της αξιολόγησης του χαρακτήρα ενός μέτρου δυνάμενου να αποτελέσει παράνομη ενίσχυση με κριτήριο την πρόθεση του κράτους μέλους να το καταστήσει γενικής ισχύος, θα είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει από το κοινοτικό δίκαιο την αποτελεσματικότητά του στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων. Πράγματι, το οικείο κράτος μέλος θα μπορούσε, σε μια τέτοια περίπτωση, να διαφύγει της εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων δηλώνοντας απλώς την πρόθεσή του να καταστήσει προσεχώς το επίμαχο μέτρο γενικής ισχύος.

43 Το ίδιο ισχύει όταν το οικείο κράτος μέλος μπορεί να επικαλεστεί στοιχεία δυνάμενα να αποτελέσουν ένα πρώτο βήμα προς γενίκευση του εξεταζόμενου μέτρου. Συνεπώς, η επέκταση του σχεδίου Maribel bis/ter στις επιχειρήσεις του τομέα των οπωροκηπευτικών και της δασοκομίας ουδόλως μεταβάλλει την αξιολόγηση αυτού του επιχειρήματος που αναφέρεται στην πρόθεση της Βελγικής Κυβερνήσεως.

44 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι η αιτίαση της Βελγικής Κυβερνήσεως κατά την οποία η Επιτροπή πεπλανημένως έκρινε το σχέδιο Maribel bis/ter ως ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Συνεπώς, πρέπει να απορριφθεί ο πρώτος λόγος ακυρώσεως που προέβαλε η Βελγική Κυβέρνηση.

Επί των επιπτώσεων του σχεδίου Maribel bis/ter επί των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ κρατών μελών

45 Με τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, ακόμα και αν το σχέδιο Maribel bis/ter κριθεί ως ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης, αυτό δεν επηρεάζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

46 Προσθέτει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένη, καθόσον ιδίως δεν προσδιορίζει τις επιπτώσεις των επιμάχων μέτρων επί των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ κρατών μελών, παραβιάζοντας, συνεπώς, την υποχρέωση αιτιολογήσεως που επιβάλλει το άρθρο 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 253 ΕΚ).

47 Όσον αφορά τις επιπτώσεις του σχεδίου Maribel bis/ter επί του ενδοκοινοτικού εμπορίου, πρέπει να τονιστεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, όταν κρατική ενίσχυση καθιστά ισχυρότερη τη θέση μιας επιχειρήσεως σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις που την ανταγωνίζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, πρέπει να θεωρείται ότι οι επιχειρήσεις αυτές επηρεάζονται από την ενίσχυση, έστω και αν η επιχείρηση που έλαβε την ενίσχυση δεν μετέχει η ίδια στις εξαγωγές. Πράγματι, όταν κράτος μέλος χορηγεί ενίσχυση σε επιχείρηση, η εσωτερική παραγωγή μπορεί να διατηρείται

στο ίδιο επίπεδο ή και να αυξάνεται, με συνέπεια να μειώνονται οι δυνατότητες επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη να εξάγουν τα προϊόντα τους προς την αγορά αυτού του κράτους μέλους (απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92 έως C-280/92, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 40).

48 Στην περίπτωση προγράμματος ενισχύσεων, η Επιτροπή μπορεί να περιοριστεί στη μελέτη των χαρακτηριστικών του εν λόγω προγράμματος, προκειμένου να εκτιμήσει αν αυτό εξασφαλίζει αισθητό όφελος στους δικαιούχους σε σχέση προς τους ανταγωνιστές τους και μπορεί να ευνοήσει κυρίως τις επιχειρήσεις που μετέχουν στο μεταξύ των κρατών μελών εμπόριο (προαναφερθείσα απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 18). Εξάλλου, στην περίπτωση μη κοινοποιηθείσας ενισχύσεως, δεν είναι απαραίτητο η αιτιολογία της αποφάσεως της Επιτροπής να περιέχει προσαρμοσμένη στα σύγχρονα δεδομένα εκτίμηση των συνεπειών της επί του ανταγωνισμού και επί της επιδράσεως στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 33).

49 Κατά τη νομολογία αυτή και αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Βελγική Κυβέρνηση δεν απαιτείται, εν προκειμένω, οι επωφελούμενες από το σχέδιο Maribel bis/ter επιχειρήσεις να δραστηριοποιούνται στις εξαγωγές. Θα αρκούσε μάλιστα να δραστηριοποιούνται μόνο σε τοπικό επίπεδο.

50 Σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 1 του βασιλικού διατάγματος της 14ης Ιουνίου 1993, για το οποίο γίνεται λόγος στο σημείο V του αιτιολογικού της προσβαλλομένης αποφάσεως, ο εργοδότης επωφελείται της αυξημένης μειώσεως όταν «ασκεί την κύρια δραστηριότητά του σε έναν από τους τομείς που είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στον διεθνή ανταγωνισμό». Στην προσβαλλόμενη απόφαση διευκρινίζεται, στο προηγούμενο σημείο, ότι «ο πρώτος στόχος [των αυξημένων μειώσεων] είναι η μείωση του κόστους των επιχειρήσεων, οι οποίες είτε είναι εξαγωγικές, είτε είναι ανταγωνιστικές προς τις εισαγωγές στο Βέλγιο προϊόντων αλλοδαπών επιχειρήσεων, ήτοι ιδίως άλλων κρατών μελών». Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τη «δήλωση σχετικά με το γενικό σχέδιο για την απασχόληση» της Βελγικής Κυβερνήσεως, η οποία, κατά τα στοιχεία που αναφέρονται στο ίδιο σημείο, ανακοινώθηκε στην Επιτροπή στις 27 Δεκεμβρίου 1993 και με την οποία η Βελγική Κυβέρνηση επικαλέστηκε κυρίως την επιδείνωση των αποτελεσμάτων στον τομέα των εξαγωγών προκειμένου να δικαιολογήσει την αύξηση των μειώσεων των εισφορών κοινωνικής

ασφαλίσεως. Η Βελγική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε την ύπαρξη αυτής της δηλώσεως.

51 Συνεπώς, το ενδοκοινοτικό εμπόριο μπορεί να επηρεαστεί από το συγκεκριμένο σχέδιο, κατά το μέτρο που αυτό, ως κλαδική ενίσχυση, βελτιώνει την ανταγωνιστική θέση των οικείων επιχειρήσεων, τόσο στη βελγική αγορά όσο και στις εξαγωγές, σε σχέση με εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις, απαλλάσσοντάς τις από μέρος των κοινωνικών τους βαρών. Συνεπώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το σχέδιο Maribel bis/ter δύναται να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο και να νοθεύσει ή να απειλήσει να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.

52 Εξάλλου, σύμφωνα με την προαναφερθείσα στις σκέψεις 47 και 48 της παρούσας απόφασης νομολογία του Δικαστηρίου, δεν μπορεί, υπό τις παρούσες συνθήκες, να προσαφθεί στην Επιτροπή ανεπαρκής αιτιολογία σε σχέση με τις απαιτήσεις του άρθρου 190 της Συνθήκης.

53 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως της Βελγικής Κυβερνήσεως που αφορά την έλλειψη επιπτώσεων του σχεδίου Maribel bis/ter επί των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ κρατών μελών και την παραβίαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

Επί του συμβατού του σχεδίου Maribel bis/ter με την κοινή αγορά

54 Με τον τρίτο λόγο ακυρώσεως η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, αν το σχέδιο Maribel bis/ter κριθεί ότι επηρεάζει τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, πρέπει να θεωρηθεί σύμφωνο με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης. Ειδικότερα, αιτιάται την Επιτροπή ότι δεν δέχθηκε, ούτε με την προσβαλλόμενη απόφαση ούτε ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι το σχέδιο αυτό είχε τον χαρακτήρα ενισχύσεως για τη δημιουργία θέσεων απασχολήσεως.

55 Κατά πάγια νομολογία, για την εφαρμογή του άρθρου 92, παράγραφος 3, της Συνθήκης, η Επιτροπή έχει ευρεία διακριτική ευχέρεια, η άσκηση της οποίας συνεπάγεται εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως που πρέπει να γίνονται μέσα σε κοινοτικό πλαίσιο (απόφαση της 21ης Μαρτίου 1991, C-303/88, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-1433, σκέψη 34).

56 Όσον αφορά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει, η Επιτροπή τονίζει, ιδίως στο σημείο 13 των κατευθυντηρίων γραμμών και στο σημείο 1 της ανακοινώσεώς της του 1997, ότι υιοθετεί κατά παράδοση ευνοϊκή στάση έναντι των ενισχύσεων που αποβλέπουν στη δημιουργία θέσεων απασχολήσεως.

57 Εντούτοις, όπως προκύπτει από το σημείο IV του αιτιολογικού της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή αρνήθηκε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να εφαρμόσει την εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης με το αιτιολογικό, κυρίως, ότι οι αυξημένες μειώσεις χορηγούνται χωρίς καμία άμεση κοινωνική ή οικονομική αντιπαροχή εκ μέρους των επωφελουμένων επιχειρήσεων και ότι, κατά συνέπεια, δεν συνδέονται ούτε με τη δημιουργία θέσεων απασχολήσεως στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ούτε με την πρόσληψη ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες εντάξεως ή επανεντάξεώς τους στην αγορά εργασίας. Συνεπώς, το σύστημα ενισχύσεων του σχεδίου Maribel bis/ter ουδόλως διασφαλίζει την επίτευξη του σκοπού της δημιουργίας θέσεων απασχολήσεως.

58 Επομένως, η Βελγική Κυβέρνηση δεν προσκόμισε αποδείξεις που να θεμελιώνουν το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή υπερέβη τα όρια της διακριτικής της εξουσίας κρίνοντας ότι το σχέδιο Maribel bis/ter δεν πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση της εξαιρέσεως που προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης.

59 Εφόσον η άρνηση παροχής του ευεργετήματος του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης δεν βαρύνεται με πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, πρέπει επίσης να απορριφθεί ο τρίτος λόγος ακυρώσεως της Βελγικής Κυβερνήσεως.

Επί του δυσανάλογου χαρακτήρα της υποχρεώσεως ανακτήσεως της ενισχύσεως

60 Με τον τέταρτο λόγο της, η Βελγική Κυβέρνηση αμφισβητεί την υποχρέωση που της επιβλήθηκε να ανακτήσει το ποσό των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν υπό τη μορφή αυξημένης μειώσεως των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως με το αιτιολογικό ότι μια τέτοια ανάκτηση θα ήταν δυσανάλογη. Προς στήριξη του λόγου αυτού προβάλλει τρία επιχειρήματα.

61 Πρώτον, η Βελγική Κυβέρνηση, η οποία δέχεται ότι η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως προκειμένου να ζητήσει ή να μη ζητήσει την ανάκτηση μιας παράνομης ενίσχυσης, θεωρεί το μέτρο αυτό ως ιδιαίτερα βαριά κύρωση σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως, ενόψει της αβεβαιότητας που υφίσταται, κατά τη γνώμη της, ως προς την έννοια των μέτρων γενικής ισχύος και της οριοθετήσεώς της σε σχέση με την έννοια της ενισχύσεως.

62 Δεύτερον, δεδομένης της υποχρεώσεως συνεργασίας που επιβάλλει το άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 10 ΕΚ), η Επιτροπή είχε την υποχρέωση να περιορίσει τις ζημιές που συνεπάγεται η διαπίστωση του παράνομου του σχεδίου Maribel bis/ter και όφειλε, προς τούτο, να προσφύγει σε λιγότερο αυστηρά μέτρα. Θα έπρεπε, μεταξύ άλλων, να ζητήσει από τη Βελγική Κυβέρνηση να αναστείλει τη χορήγηση της ενισχύσεως, η οποία δεν είχε κοινοποιηθεί, κατά το διάστημα που θα προέβαινε στην εξέταση της συμφωνίας της με τους κανόνες της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων.

63 Η Βελγική Κυβέρνηση αιτιάται, τρίτον, την Επιτροπή για τη μη παροχή επακριβών πληροφοριών ως προς την πρόθεσή της να ζητήσει ή όχι την ανάκτηση των ποσών που χορηγήθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter. Επειδή δεν υπήρξε σαφής ως προς το θέμα αυτό κατά το στάδιο της εξετάσεως, η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας και την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Επί της εξουσίας της Επιτροπής να ζητήσει την ανάκτηση

64 Καταρχάς, πρέπει να υπομνηστεί ότι η κατάργηση μιας παράνομης ενισχύσεως μέσω της αναζητήσεώς της αποτελεί τη λογική συνέπεια της διαπιστώσεως του παράνομου χαρακτήρα της (απόφαση της 21ης Μαρτίου 1990, 142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 66) και ότι η υποχρέωση του κράτους να καταργήσει ενίσχυση την οποία η Επιτροπή έκρινε ως ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά αποσκοπεί στην αποκατάσταση της προτέρας καταστάσεως (απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-350/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1995, σ. I-699, σκέψη 21). Η Βελγική Κυβέρνηση, εξάλλου, αναγνώρισε τη λειτουργία αυτή της αποδόσεως των ποσών που χορηγήθηκαν υπό μορφή παράνομων ενισχύσεων.

65 Με την απόδοση αυτή, ο λαβών την ενίσχυση χάνει το πλεονέκτημα που απολάμβανε στην αγορά σε σχέση με τους ανταγωνιστές του και επανέρχονται τα πράγματα στην προ της καταβολής κατάσταση (προαναφερθείσα απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-350/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 22). Επειδή η απόδοση αποσκοπεί μόνο στην επαναφορά της προτέρας νόμιμης καταστάσεως, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί ως κύρωση.

66 Από τη λειτουργία αυτή της αποδόσεως προκύπτει, επίσης, ότι, κατά κανόνα, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, η Επιτροπή δεν αγνόησε τη διακριτική της εξουσία, την οποία έχει αναγνωρίσει η νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 1987, 310/85, Deufil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 901, σκέψη 24), όταν ζήτησε από το κράτος μέλος να ανακτήσει τα ποσά που χορηγήθηκαν υπό μορφή παράνομων ενισχύσεων, διότι δεν ζήτησε παρά την αποκατάσταση της προτέρας καταστάσεως.

67 Καίτοι η Βελγική Κυβέρνηση επικαλείται δύο ειδικές περιπτώσεις στις οποίες η Επιτροπή δεν ζήτησε απόδοση των ενισχύσεων, τίποτα στην προκειμένη περίπτωση δεν υποδηλώνει τη συνδρομή ειδικών περιστάσεων που να δικαιολογούν μια τέτοια λύση. Εξάλλου, η Βελγική Κυβέρνηση δεν προβάλλει κανένα στοιχείο που θα μπορούσε να στηρίξει ένα τέτοιο συμπέρασμα, αλλά περιορίζεται να καταγγείλει ως δυσανάλογο το αίτημα ανακτήσεως της ενισχύσεως.

Επί της δυσαναλογίας μεταξύ της παραβάσεως και της υποχρεώσεως ανακτήσεως

68 Όσον αφορά τον προβαλλόμενο δυσανάλογο χαρακτήρα της υποχρεώσεως ανακτήσεως της ενισχύσεως σε σχέση με την προσαπτόμενη στο Βασίλειο του Βελγίου παράβαση, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αναζήτηση μιας κρατικής ενισχύσεως, παρανόμως χορηγηθείσας, με σκοπό την αποκατάσταση της προτέρας καταστάσεως, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί ως μέτρο δυσανάλογο προς τους στόχους των διατάξεων της Συνθήκης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων (προαναφερθείσες αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1990, Βέλγιο κατά Επιτροπής, σκέψη 66, και της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 75).

69 Η αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει, κατά τη Βελγική Κυβέρνηση, την έννοια των γενικών μέτρων και, κατά συνέπεια, την έκταση του πεδίου εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων δεν μεταβάλλει αυτή την εκτίμηση και δεν καθιστά απρόσφορο το αίτημα ανακτήσεως.

70 Η Βελγική Κυβέρνηση τόνισε ότι η Επιτροπή ζήτησε πληροφορίες σχετικά με το σχέδιο Maribel bis/ter λίγο μετά την έναρξη της ισχύος του, με επιστολή της 17ης Αυγούστου 1993. Συνεπώς, δεν μπορούσε να έχει αμφιβολίες ως προς την πρόθεση της Επιτροπή να εξετάσει αν το σχέδιο αυτό αποτελούσε ή όχι παράνομη ενίσχυση. Εξάλλου, στην επιστολή που το βελγικό Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων απηύθυνε στις 15 Σεπτεμβρίου 1993 στον Μόνιμο Αντιπρόσωπο του Βελγίου στις Κοινότητες, κατόπιν αιτήσεως της Επιτροπής, γίνεται λόγος για «ενίσχυση εξαγωγικών επιχειρήσεων».

71 Συνεπώς, η αβεβαιότητα ως προς την έννοια των γενικών μέτρων δεν εμπόδιζε τη Βελγική Κυβέρνηση να συνειδητοποιήσει, ήδη από τον χρόνο ενάρξεως της έρευνας, ότι το σχέδιο Maribel bis/ter μπορούσε να αποτελέσει κρατική ενίσχυση, κατά την

έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, το οποίο, στην προαναφερθείσα απόφαση Deufil κατά Επιτροπής, αναγνώρισε την εξουσία της Επιτροπής να ζητεί από τις εθνικές αρχές να διατάσσουν την απόδοση των καταβληθέντων ποσών, ενόψει δε της πρακτικής που ακολούθησε η Επιτροπή κατόπιν αυτής της αποφάσεως, η εν λόγω κυβέρνηση δεν μπορούσε να αγνοεί τον κίνδυνο να την υποχρεώσει η Επιτροπή να ανακτήσει τα ποσά που χορηγήθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter.

72 Όσον αφορά την πρακτική της Επιτροπής, δεν μπορεί ούτε να αμφισβητηθεί ούτε να αγνοηθεί ότι, ήδη πριν από την έγκριση του σχεδίου Maribel bis/ter, η Επιτροπή εθιμικώς ζητούσε την ανάκτηση οσάκις διαπίστωνε ότι μια ενίσχυση είναι ασυμβίβαστη με τους κανόνες της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων (βλ. σχετικώς τις αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1988, 102/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 4067, σκέψη 9, της 14ης Φεβρουαρίου 1990, Γαλλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 6, της 21ης Μαρτίου 1990, Βέλγιο κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 8, της 21ης Μαρτίου 1991, Ιταλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 2, και της 10ης Ιουνίου 1993, C-183/91, Επιτροπή κατά Ελλάδος, Συλλογή 1993, σ. I-3131, σκέψη 3).

Επί της αναστολής των αυξημένων μειώσεων κατά τη διάρκεια της εξετάσεως

73 Όσον αφορά το δεύτερο επιχείρημα της Βελγικής Κυβερνήσεως, το σχετικό με την παραβίαση εκ μέρους της Επιτροπής της προβαλλόμενης υποχρεώσεως λήψεως λιγότερο αυστηρού μέτρου, επιβάλλεται κατ' αρχάς να τονιστεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η Επιτροπή, όταν διαπιστώνει ότι μια ενίσχυση θεσπίζεται χωρίς να έχει κοινοποιηθεί, έχει την εξουσία, αφού παράσχει στο οικείο κράτος μέλος τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του σχετικώς, να το υποχρεώσει με προσωρινή απόφαση, εν αναμονή του πορίσματος της εξετάσεως της ενισχύσεως, να αναστείλει αμέσως την καταβολή της (προαναφερθείσες αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 1990, Γαλλία κατά Επιτροπής, σκέψη 19, και της 21ης Μαρτίου 1991, Ιταλία κατά Επιτροπής, σκέψη 46).

74 Εντούτοις, η νομολογία αυτή δεν συνεπάγεται ότι η Επιτροπή υποχρεούται να ζητήσει αυτομάτως από το οικείο κράτος μέλος την αναστολή καταβολής μιας ενισχύσεως η οποία δεν κοινοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης (απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-49/93, SIDE κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2501, σκέψη 83). Πράγματι, τυχόν αντίθετη λύση θα είχε ως αποτέλεσμα να καταστήσει άνευ ενδιαφέροντος τη νομική υποχρέωση που επιβάλλει στο κράτος μέλος το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης να μην προβαίνει στην εφαρμογή σχεδιαζομένων ενισχύσεων πριν από την έκδοση της τελικής αποφάσεως της Επιτροπής και θα επέφερε αντιστροφή των ρόλων των κρατών μελών και της Επιτροπής.

75 Εν πάση περιπτώσει, στην παρούσα υπόθεση τυχόν διαταγή αναστολής δεν θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα με την υποχρέωση ανακτήσεως, δεδομένου ότι είχαν ήδη γίνει οι αυξημένες μειώσεις όταν η Επιτροπή ζήτησε για πρώτη φορά πληροφορίες, είτε αυτό έγινε στις 17 Αυγούστου 1993, κατά τη Βελγική Κυβέρνηση, είτε στις 4 Φεβρουαρίου 1994, ημερομηνία που προβάλλει η Επιτροπή στην απόφαση της 9ης Ιουλίου 1996 και στην προσβαλλόμενη απόφαση.

76 Εξάλλου, πριν ζητήσει από τη Βελγική Κυβέρνηση την αναστολή εφαρμογής του σχεδίου Maribel bis/ter, η Επιτροπή είχε την υποχρέωση, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, να παράσχει στο Βασίλειο του Βελγίου τη δυνατότητα να διατυπώσει τη γνώμη του επί ενός τέτοιου μέτρου (αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1991, Ιταλία κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 46, και της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 43), πράγμα που ασφαλώς θα είχε καθυστερήσει την αναστολή της ενισχύσεως.

Επί της ελλείψεως πληροφοριών αναφορικά με τις προθέσεις της Επιτροπής

77 Όσον αφορά την προβαλλόμενη έλλειψη πληροφοριών για την πρόθεση της Επιτροπής να ζητήσει, ενδεχομένως, την ανάκτηση της παρανόμως καταβληθείσας

ενίσχυσης, επιβάλλεται να τονιστεί ότι η Επιτροπή σημείωσε, χωρίς να διαψευστεί ως προς αυτό, ότι στην πρώτη αίτησή της για την παροχή πληροφοριών, η οποία κατά τη Βελγική Κυβέρνηση φέρει ημερομηνία 17 Αυγούστου 1993, περιεχόταν η ακόλουθη προειδοποίηση: «Η Επιτροπή εφιστά την προσοχή της Βελγικής Κυβερνήσεως επί της επιστολής που απηύθυνε σε όλα τα κράτη μέλη στις 3 Νοεμβρίου 1983 αναφορικά με τις απορρέουσες από το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ υποχρεώσεις τους, καθώς και επί της ανακοινώσεως που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων C 318, σ. 3, της 24ης Νοεμβρίου 1983, η οποία περιείχε την υπόμνηση ότι οποιαδήποτε παρανόμως χορηγηθείσα ενίσχυση μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αιτήσεως επιστροφής».

78 Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στο προτελευταίο εδάφιο της αποφάσεως της 9ης Ιουλίου 1996 γινόταν και πάλι παραπομπή στην επιστολή της 3ης Νοεμβρίου 1983 και στην ανακοίνωση που δημοσιεύθηκε στις 24 Νοεμβρίου 1983, και γινόταν επίσης μνεία των επιστολών της 4ης Μαρτίου 1991, 22ας Φεβρουαρίου και 30ής Μαΐου 1995, τις οποίες η Επιτροπή απηύθυνε σε όλα τα κράτη μέλη αναφορικά με τις παρανόμως χορηγούμενες ενισχύσεις, καθώς και την ανακοίνωση σχετικά με το ίδιο θέμα που απηύθυνε η Επιτροπή στα κράτη μέλη (ΕΕ 1995, C 156, σ. 5).

79 Συνεπώς, ουδόλως άφησε η Επιτροπή να εννοηθεί ότι θα μπορούσε ενδεχομένως να παραιτηθεί από το αίτημα αποδόσεως των χορηγηθέντων στο πλαίσιο του σχεδίου Maribel bis/ter ποσών. Επομένως, η Βελγική Κυβέρνηση δεν μπορούσε να αγνοεί τον κίνδυνο ενδεχόμενης ανακτήσεως της παράνομης ενίσχυσης και πρέπει να απορριφθούν οι αιτιάσεις της περί παραβιάσεως της αρχής της ασφαλείας δικαίου και των δικαιωμάτων άμυνας.

Επί της ελλείψεως αιτιολογίας

80 Επικουρικώς, η Βελγική Κυβέρνηση αιτιάται την Επιτροπή ότι δεν αιτιολόγησε την απόφασή της να διατάξει ανάκτηση της ενισχύσεως, κατά παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης.

81 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, κατ' αρχήν, η υποχρέωση αιτιολογήσεως πρέπει να εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ιδίως του περιεχομένου της πράξεως, της φύσεως των προβαλλομένων λόγων και του συμφέροντος που έχει ενδεχομένως ο αποδέκτης για παροχή διευκρινίσεων (αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 1985, 296/82 και 318/82, Κάτω Χώρες και Leeuwarder Papierwarenfabriek κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 809, σκέψη 19, και της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-329/93, C-62/95 και C-63/95, Γερμανία κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-5151, σκέψη 31).

82 Εντούτοις, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, όταν, αντιθέτως προς τις διατάξεις του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, η σχεδιαζόμενη επιχορήγηση έχει ήδη καταβληθεί, η Επιτροπή, η οποία έχει την εξουσία να ζητήσει από τις εθνικές αρχές να διατάξουν την επιστροφή, δεν είναι υποχρεωμένη να εκθέτει συγκεκριμένους λόγους για να δικαιολογεί την άσκηση αυτής της εξουσίας (προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 78).

83 Στην προκειμένη περίπτωση, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν περιέχει καμία αιτιολογία του αιτήματος ανακτήσεως των ενισχύσεων. Καίτοι αυτή η πλήρης έλλειψη αιτιολογίας, εξεταζόμενη μεμονωμένως ή μέσα σε ένα άλλο πλαίσιο, μπορεί να θεωρηθεί ανεπίτρεπτη, ιδίως αν ληφθούν υπόψη οι διοικητικές δυσχέρειες που συνεπάγεται η εκτέλεση αυτής της αποφάσεως, οι οποίες σχετίζονται με το ευρύ πεδίο εφαρμογής του σχεδίου Maribel bis/ter και την πολυπλοκότητά του, εντούτοις επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι δεν αποτέλεσε έκπληξη σε έναν τομέα που η Βελγική Κυβέρνηση γνώριζε καλά και στο πλαίσιο μιας αποφάσεως η οποία λεπτομερώς επεξηγεί τον λόγο για τον οποίο οι επίμαχες ενισχύσεις είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά. Συνεπώς, πρέπει επίσης να απορριφθεί αυτή η αιτίαση της Βελγικής Κυβερνήσεως.

84 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι ο λόγος που αναφέρεται στον δυσανάλογο χαρακτήρα της υποχρεώσεως ανακτήσεως των χορηγηθέντων ποσών δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

Επί της αδυναμίας εκτελέσεως της υποχρεώσεως ανακτήσεως της ενισχύσεως

85 Με τον τελευταίο λόγο ακυρώσεως η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι της είναι εντελώς αδύνατο να ανακτήσει τα ποσά που χορηγήθηκαν υπό μορφή αυξημένων μειώσεων ιδίως λόγω του ευρέος πεδίου εφαρμογής και της πολυπλοκότητας του σχεδίου Maribel bis/ter. Εξηγεί ότι πρέπει να προβεί, σε περισσότερες από 2 000 επιχειρήσεις και για κάθε τρίμηνο, στον έλεγχο του αριθμού των χειρωνάκτων εργαζομένων που απασχολήθηκαν και των περιόδων ακριβώς κατά τις οποίες απασχολήθηκαν. Επιπλέον, η ανάκτηση αποκλείεται εκ των προτέρων στην περίπτωση επιχειρήσεων οι οποίες, εν τω μεταξύ, κήρυξαν πτώχευση.

86 Η Επιτροπή, η οποία προβάλλει ένσταση απαραδέκτου κατ' αυτού του λόγου, ορθώς τονίζει ότι η προβαλλόμενη απόλυτη αδυναμία δεν μπορεί να καταστήσει ανίσχυρη την προσβαλλόμενη απόφαση εφόσον αυτή ανακύπτει στο στάδιο της εκτελέσεως. Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ενδεχόμενες διαδικαστικές ή άλλης φύσεως δυσχέρειες όσον αφορά την εκτέλεση της προσβαλλομένης πράξεως δεν μπορούν να έχουν επίδραση στη νομιμότητά της (προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 80). Αντιθέτως, η Επιτροπή δεν μπορεί να επιβάλει, με απόφαση όπως η προσβαλλόμενη, επί ποινή ανισχύρου αυτής της αποφάσεως, υποχρέωση της οποίας η εκτέλεση είναι, από της γενέσεώς της, αντικειμενικώς και απολύτως, αδύνατο να εκτελεστεί. Συνεπώς, ο λόγος ακυρώσεως που προβάλλει η Βελγική Κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτός παρά στο μέτρο που ουδέποτε θα μπορούσε αντικειμενικώς να υλοποιηθεί η ανάκτηση.

87 Επιβάλλεται να προστεθεί ότι, μετά την πάροδο της προθεσμίας για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως κατ' αποφάσεως της Επιτροπής που επιβάλλει σε κράτος μέλος την υποχρέωση να ανακτήσει μια παράνομη ενίσχυση, το επιχείρημα ότι είναι απολύτως αδύνατη η εκτέλεση αυτής της υποχρεώσεως είναι το μόνο μέσο άμυνας που μπορεί ακόμη να προβάλει το οικείο κράτος μέλος στο πλαίσιο προσφυγής ασκηθείσας από την Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης (αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 1986, 52/84, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλογή 1986, σ. 89, σκέψεις 13 και 14, της 2ας Φεβρουαρίου 1989, 94/87, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1989, σ. 175, σκέψη 8, Επιτροπή κατά Ελλάδος, προαναφερθείσα, σκέψη 10, και της 29ης Ιανουαρίου 1998, C-280/95, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1998, σ. I-259, σκέψη 13).

88 Εξάλλου, το κράτος μέλος το οποίο, κατά την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής σχετικής με κρατικές ενισχύσεις, συναντά δυσχέρειες που δεν είχαν προβλεφθεί και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή αντιλαμβάνεται ότι θα υπάρξουν συνέπειες που δεν είχε υπολογίσει η Επιτροπή, οφείλει να θέσει τα προβλήματα αυτά στην κρίση της Επιτροπής, προτείνοντας κατάλληλες τροποποιήσεις της επίμαχης αποφάσεως. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τον κανόνα που επιβάλλει στα κράτη μέλη και στα κοινοτικά όργανα αμοιβαίο καθήκον ειλικρινούς συνεργασίας, από το οποίο διαπνέεται συγκεκριμένα το άρθρο 5 της Συνθήκης, η Επιτροπή και το κράτος μέλος οφείλουν να συνεργασθούν καλόπιστα για να υπερπηδήσουν τις δυσκολίες, τηρουμένων πλήρως των διατάξεων της Συνθήκης και ιδίως εκείνων που αφορούν τις ενισχύσεις (απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-348/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1995, σ. I-673, σκέψη 17). Βάσει αυτών των σκέψεων, επιβάλλεται να εξεταστούν τα επιχειρήματα που προέβαλε η Βελγική Κυβέρνηση προκειμένου να στηρίξει την αιτίαση αυτή, τηρουμένων των ορίων που τίθενται στην παρούσα προσφυγή ακυρώσεως.

89 Το γεγονός ότι ορισμένες επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση μετά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν αποτελεί στοιχείο ικανό να παρακωλύσει την ανάκτηση της ενισχύσεως από την πλειονότητα των επιχειρήσεων οι οποίες συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους. Συνεπώς, το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί (βλ. σχετικώς προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 80).

90 Όσον αφορά τις διοικητικές και πρακτικές δυσχέρειες που συνεπάγεται ο μεγάλος αριθμός των ενισχυθεισών επιχειρήσεων, από την προαναφερθείσα απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, προκύπτει ότι δεν επαρκούν ώστε να θεωρηθεί η ανάκτηση ως τεχνικώς αδύνατη. Πράγματι, τίποτε δεν αποδεικνύει, παρά την αδιαμφισβήτητη ύπαρξη δυσχερειών όπως αυτές που επικαλέστηκε η Βελγική Κυβέρνηση από τον χρόνο ήδη της επιβολής της προσβαλλομένης υποχρεώσεως, αφενός, ότι είναι απολύτως αδύνατο να γίνει η ανάκτηση και, αφετέρου, ότι η απόλυτη αυτή αδυναμία υφίστατο ήδη κατά τον χρόνο εκδόσεως από την Επιτροπή της προσβαλλομένης αποφάσεως. Το να αναγνωριστεί, υπό τις συνθήκες αυτές, μια αδυναμία ανακτήσεως θα ισοδυναμούσε με αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας του κοινοτικού δικαίου περί κρατικών ενισχύσεων, πράγμα το οποίο δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

91 Κατά συνέπεια, πρέπει επίσης να απορριφθεί ο τελευταίος λόγος ακυρώσεως της Βελγικής Κυβερνήσεως που αφορούσε την αδυναμία ανακτήσεως.

92 Δεδομένου ότι δεν έγινε δεκτό κανένα από τα επιχειρήματα της Βελγικής Κυβερνήσεως, πρέπει να απορριφθεί η προσφυγή.

Επί των δικαστικών εξόδων

93 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του αντιδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη του Βασιλείου του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα και το Βασίλειο του Βελγίου ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Απορρίπτει την προσφυγή.**

2) **Καταδικάζει το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα.**

Kapteyn Hirsch Mancini

Ragnemalm Schintgen

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 17 Ιουνίου 1999.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

P. J. G. Kapteyn